

ЕКЗИСТЕНЦІОНАЛЬНІ ДИХОТОМІЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНЦЕПЦІЇ Е. ФРОМА

Чайкіна Н. О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
nataliyachaikina@gmail.com

Актуальність дослідження екзистенціальних проблем людства, які намагалися вирішити ще з давніх часів, до сих пір хвилює багато вчених, тому що не було і не буде однозначної відповіді щодо їх вирішення. Ці дихотомії неможливо усунути, тому що вони визначають життя кожної людини.

Метою цієї публікації є з'ясування впливу екзистенціальних дихотомій на життєвий сценарій особистості, оскільки їх подвійна природа укорінюється вже у подвійності самого існування людини та її поведінки.

Ерих Фромм (1900-1980) зазначав, що екзистенціальні проблеми особистості – дихотомії й потреби – особливо яскраво проявляються в самі складні періоди життя людини, наприклад під час кризи зрілого віку, що може проявлятися у стані екзистенційного вакуума. Він виділив [4] три дихотомії:

Перша дихотомія і сама головна, це життя-смерть, які нерозривно пов'язані між собою.

Друга дихотомія, це просторово-часові межі життя: маючи ідеальні уявлення про повну самореалізацію особистості, людина ніколи не досягає бажаного рівня.

Третя дихотомія: на протязі життя люди відчують себе самотніми і водночас не можуть обходитися один без одного. Кожний намагається рішити ці не розрішені проблеми у контакті з оточуючим світом, вступаючи в діалог і взаємодію із значимим Іншим.

Е. Фромм наголошував [3], що зрозуміти людину можливо тільки проаналізувавши її екзистенціальні проблеми:

Перша з них – встановлення зв'язків, єднання з іншими людьми.

Друга – в переборенні себе самого, бажання піднятися над пасивним, випадковим існуванням й отримати цілепокладання і свободу. Виходячи з того, що потреба у встановленні зв'язків з іншими людьми може в рівній ступені задовольнятися як продуктивними так і непродуктивними засобами, потреба у переборенні себе самого може задовольнятися як позитивно так і негативно. Людина може перебороти власну пасивність спрямовуючись на створення нового і займаючись творчістю або йдучи шляхом руйнування.

Третя потреба – адаптуватися в цьому світі, переборюючи почуття ізоляваності й безпорадності, відчуючи стабільність й безпеку життя.

Четверта потреба – самоідентичність, усвідомлення себе індивідуальністю. У відповідності з цим формується концепція власного «Я», коли людина здатна відповідально заявити: «Я – це Я» і «Я відповідаю за свої вчинки».

П'ята екзистенціональна потреба – система цінностей. Люди потребують мати такий життєвий сценарій, який би охоплював ціннісні орієнтації, без яких вона відчуває себе розгубленою й не може діяти цілеспрямовано і послідовно.

Е. Фромм вважав [2], що суспільний розвиток призводить до збільшення свободи особистості. Він виділяє такі види дихотомічних свобод: позитивну – влада людини над природою і негативну – почуття самотності внаслідок боротьби людей. В останньому випадку людина відчуває почуття невпевненості, сумніву, тривоги і прагне втекти від такої свободи, від породжених нею переживань застосовуючи психологічні механізми на загрозливу ситуацію. Зовнішньо це проявляється у таких типах особистості:

1. Мазохист – людина добровільно прагне втекти від свободи шляхом підкорення сильним особистостям.

2. Садист – людина прагне до влади, розвалу суспільства або до панування над кимось чи чимось.

3. Конформіст – людина засвоює зразок поведінки, який необхідний суспільству, прагне розчинитися у ньому, стати таким як усі і втрачає індивідуальність.

4. Деструктивність – із-за почуття невпевненості, безсилля людина руйнує те, що їй здається зовнішньою причиною її тривожного внутрішнього стану.

Також Е. Фромм виділив три основні стратегії взаємодії людини з оточуючим світом: підкорення, влада і любов. З точки зору Е. Фрома [5], підкорення і влада є непродуктивними орієнтаціями і стратегіями поведінки людини, вони ускладнюють особистісний розвиток. Дія таких захисних механізмів породжує такі суспільні явища, коли людина орієнтується тільки на те, щоб мати, набувати й володіти. Підкорені люди потребують у владних, а владні – у підкорених. Коли владний і підкорений знаходять один одного, вони можуть укласти союз, який задовольняє обох, хоч така дихотомія буде уповільнювати психологічний розвиток і шлях до цілісності особистості. Тому незріла любов завжди має садо-мазохистський характер. Єдиною продуктивною стратегією взаємодії з зовнішнім світом він вважав зріле кохання. Е. Фромм визначає [6] його як «союз з кимсь чи чимось, що знаходиться зовні людини, при умові збереження ізолюваності і цілісності власного «Я». Не дивлячись на те, що любов передбачає спільність і безпосередню участь у житті іншого, вона дає можливість відчувати людині свою унікальність, самостійність, свободу, задовольняти потребу у встановленні із значимими іншими таких зв'язків, які не порушують її цілісність і незалежність. У зрілому коханні двоє стають так би мовити дуалами і при цьому, кожний остається самим собою.

Метою терапії вважав Е. Фромм повинно бути допомога у самопізнанні пацієнта, оскільки не знаючи себе, людина не здатна пізнати інших людей. Він вважав, що терапія повинна бути побудована на міжособистісних відношеннях між психотерапевтом і пацієнтом. Психотерапевт повинен відноситися до пацієнта, як «людина до людини, з максимальною увагою і щирістю». Завдяки таким стосункам пацієнт відчуває, що спілкується із спеціалістом на рівних, а не проходить курс лікування. Тому, у роботі з клієнтами, які проходять курс психотерапії, неможливо переоцінити значення положень про екзистенціональні дихотомії особистості Е. Фрома.

Список використаних джерел:

1. Фромм Э. Ради любви к жизни. М. : АСТ, 2000.
2. Фромм Э. Бегство от свободы. М. : АСТ Минск : Харвест, 2005.
3. Фромм Э. Революция надежды. Избавление от иллюзий. Перевод с англ.; Предисловие П. С. Гуревича. М. : Айрис-пресс, 2005. 352 с.
4. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. Пер. с нем. Э. Телятниковой. М. : АСТ: АСТ МОСКВА, 2006. 635 с.
5. Фромм Е. Мати чи бути? / Пер. з нім. О. Михайлова та А. Буряк. Київ : «Український письменник», 2010. 222 с.
6. Фромм Е. Мистецтво любові / Пер. з англ. В. І. Кучменко. Харків : «КСД», 2017. 192 с.